

K. T.

Posiedzenie naukowe Zespołu Historii Nauki Okresu Odrodzenia

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 17/3, 587-588

1972

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII NAUKI OKRESU ODRODZENIA

Na posiedzeniu Zespołu Historii Nauki Okresu Odrodzenia, które odbyło się pod przewodnictwem prof. H. Barycza 21 marca 1972 r. w Krakowie, dr Karolina Targosz przedstawiła referat „*Uczone białogłowy*” Ludwiki Marii Gonzagi — *kultura intelektualna kobiecego dworu królowej*.

Referat stanowił fragment szerszego, przygotowywanego studium autorki o mecenacie naukowym dworu królewskiego w latach 1646—1667. Dr Targosz zrekonstruowała skład osobowy dworu Ludwiki Marii, wyróżniając fraucymer „górną” i „dolną”, trzy grupy narodowościowe (francuską, austriacką i polską) i prezentując wybrane, ciekawsze sylwety kobiece. Referentka ukazała dwór królowej jako ognisko promieniowania kultury francuskiej — zewnętrznych i powierzchownych jej przejawów (moda, różne formy życia towarzyskiego, krytycznie oceniane przez opinię szlachecką) oraz wartości głębszych, intelektualnych. Dalsze partie referatu poświęcone były różnym gałęziom zainteresowań intelektualnych dających się wysledzić w tym środowisku. Była tu mowa o epistolografii dworskiej i jej związkach ze współczesną literaturą romansowo-psychologiczną. Dalej, ważną pozycję zajmowało aktywne uczestnictwo dam z otoczenia królowej w rozwijaniu myśli politycznej (w duchu wzmocnienia władzy królewskiej i pewnych reform ustrojowych) oraz praktycznego wcielania tych idei w życie. Nie obce było kręgowi kobiecemu na dworze w Warszawie zainteresowanie naukami ścisłymi i eksperymentalnymi (damy królowej gościły w obserwatorium Heweliusza, projektowano zwiedzenie kopalni w Wieliczce). Szczególnie liczne ślady pozostawiły inklinacje dam dworu ku medycynie i chemii. Świadczą o tym pośrednio traktaty lekarzy królewskich z zakresu chorób kobiecych, embriologii i pediatrii oraz rękopiśmienny zbiór receptur z dziedziny kosmetyki, dietetyki itp. (*Le cabinet des dames*). Osobno autorka uwypukliła zasługi Ludwiki Marii, położone w dziedzinie edukacji dziewcząt poprzez sprowadzenie wizytek do Warszawy i stworzenie tu pierwszej szkoły z pensją. Wszystkie aspiracje kulturalne i umysłowe kobiecego dworu królowej ujęła dr Targosz jako refleks znamiennej dla XVII w. francuskiego nurtu emancypacji intelektualnej kobiet, przywołując na dowód rozliczne i niewygasłe kontakty osobiste łączące zawsze Ludwikę Marię ze światem kobiecym w jej ojczyźnie. Przy okazji autorka omówiła również związki dworu polskiego z najbardziej niezwykłą z „uczonych białogłów” stulecia — Krystyną Szwedzką.

Po referacie wywiązała się ożywiona dyskusja. Doc. L. Hajdukiewicz podniósł, że autorka po raz drugi, po swej pracy o Pinoccim, przedstawia problemy kultury naukowej Polski XVII stulecia w nowym i zupełnie niespodziewanym świetle. Postawił jednocześnie pytanie dotyczące zjawiska szerszych reperkusji uczoneści kobiet w kręgach polskiego społeczeństwa. Dr D. Rederowa porównała wygłoszony referat do opracowania W. Pocięchy dotyczącego królowej Bony, podkreślając że przejawy życia umysłowego na dworze Ludwiki Marii są tym cenniejsze, że przypadają na tragiczny pod względem politycznym okres. Doc. I. Zarębski zainteresował się wychowawczym oddziaływaniem kobiet-matek i ewentualnymi śladami tego oddziaływania. Doc. S. Szpilczyński zwrócił uwagę na pewne interesujące fragmenty relacji O'Connora i poruszył problem bibliotek kobiecych. Dr R. Ergetowski

przypomniał przejawy ostrej opozycji szlacheckiej przeciwko wpływom francuskim w Polsce i ujemne oceny roli królowej przez współczesnych i potomnych. Dr J. Dybiec zwrócił się z zapytaniem o zainteresowanie ideałem władcy w kręgu Ludwika Marii, a dr J. Dianni podkreśliła niezwykłość profilu dworu królowej na tle stosunków polskich. Prof. H. Barycz — zamykając dyskusję — przeprowadził porównanie roli dworu królowej Bony i Ludwika Marii, podkreślając, że drugiej z nich przyszło przewycięzać wiele starć i spięć kulturalnych.

K. T.

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII NAUKI OKRESU OŚWIECENIA

W dniu 21 marca 1972 r. odbyło się w Krakowie, pod przewodnictwem prof. Kazimierza Opalka, posiedzenie naukowe Zespołu Historii Nauk Okresu Oświecenia. Mgr W. Mincer wygłosił na nim referat *Terminologia naukowa w polskich podręcznikach fizyki wczesnego Oświecenia*. Podstawę do przygotowania referatu stanowiły wybrane polskie podręczniki z wieku XVIII, które były główną bazą kształtowania się terminologii naukowej z tego zakresu.

Mgr Mincer celowo pominął osiągnięcia terminologiczne Jędrzeja Śniadeckiego, biorąc pod uwagę prace wcześniejsze: Samuela Chróścikowskiego — *Fizyka doświadczeniami potwierdzona*, Antoniego Wiśniewskiego — *Elementa Philosophiae ...*, Józefa Rogalińskiego — *Doświadczenia skutków rzeczy pod zmysły podpadających*, Józefa Osińskiego — *Fizyka doświadczeniami potwierdzona*, Józefa Lisikiewicza — *Fizyka, czyli wiadomości natury i skutków rzeczy pod zmysły podpadających* oraz Michała Hubego — *Wstęp do fizyki dla szkół narodowych*.

Przyjmując pracę L. Kutiny *Formiowanie terminologii fizyki w Rosji* jako wzorcową dla rozważań tego typu, referent podkreślił ogromne znaczenie aspektu językoznawczego w badaniach terminologicznych. Pominął jednak ten — wymagający specjalnego przygotowania — punkt widzenia, analizując terminy pod kątem historyczno-naukowym, tzn. kształtowania się, trwałości i adekwatności nazw. Konfrontacja kilku elementarnych terminów (m.in. fizyka, ciało, rozciągłość, nieprzenikliwość, podzielność), występujących powszechnie w podręcznikach tego okresu, miała na celu ustalenie ich właściwego znaczenia. W rezultacie tak przeprowadzonej analizy okazało się, że dokonywane próby terminologiczne doprowadziły z czasem do stworzenia określonego, polskiego już, nazewnictwa fizycznego. Cały szereg wyrazów stał się używanymi w fizyce terminami, przy czym wzory czerpano z łaciny, tworząc równoległe nazwy rodzime. Język tych prób charakteryzowała zbieżność pomiędzy pojęciami z zakresu filozofii przyrody i fizyki, które rozdzielił dopiero czas.

W dyskusji, która wywiązała się po referacie głos zabierali: doc. Irena Stasiewicz-Jasiukowa, dr Julian Dybiec, dr Anna Chełkowska-Zełeńska, mgr Józef Wojakowski i doc. Stanisław Brzozowski.

Dr A. Chełkowska-Zełeńska zwróciła uwagę zebranych na fakt, że do czasu reformy Kołłątaja matematyka wykładana na Uniwersytecie Krakowskim obejmowała także fizykę. Fakt łączenia fizyki z matematyką, jak i z filozofią przyrody, wskazuje na jej niezupełną samodzielność jako dyscypliny naukowej w okresie wczesnego oświecenia.

Doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa dodała, że termin „fizyka” był często zastępo-